

ליובאוויטש בלודמיר

סקירה מרתקת על קהילת ליובאוויטש בלודמיר - עיר על גבול אוקראינה-פולין, בה ביקרו גדולי החסידות החל מהבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן ועד ביקורו של אדמו"ר הרי"צ בדור הקודם. עיר שבה התנהלו למופת חיי קהילה חב"דית פורחת • פרק ראשון

מאת שניאור זלמן ברגר

בעיר זו למשך זמן קצר. וכך נכתב בפתח המכתב: "יום א' תשא את ראש ב"י תקלי"ג לאדמיר". המכתב עצמו מוען אל רבי אברהם המלאך, בן המגיד ממזריטש, ואדמו"ר הזקן מציין כי הגיע לעיר כבר בערב שבת קודש פרשת תצווה וישוב אל רבי אברהם המלאך לקראת שבת הבאה. המכתב נכתב ברמזים, ממנו עולה כי אדמה"ז נפגש עם יהודי קדוש שאמור היה לסייע לרבי אברהם המלאך.

ליובאוויטשער שטיבל

בספר "פנקס לודמיר" מסופר כי עוד לפני מלחמת העולם הראשונה כבר היה בעיר 'שטיבל ליובאוויטש', אך נהרס בימי מלחמה זו ולאחריה נבנה מחדש. ב'פנקס לודמיר' נמנה "בית הכנסת של חסידי לובביטש" בין בתי המדרש הגדולים והחשובים של העיר. מר יהושע מלצר אשר גדל בילדותו בעיר ואביו נמנה על מתפללי בית הכנסת, העלה שביבי זכרונות מהשטיבל של חסידי ליובאוויטש:

"עם ערב היינו, הילדים, מתכנסים בשטיבל של אבא. ליובאוויטשער שטיבל" של אנשי חב"ד... היה זה השטיבל, אשר מנה את טובי העיר מלמדניה ומחכמיה".

לודמיר, ממנה צמחו תמימים רבים ומהם שזכו ללמוד ב'תומכי תמימים' בליובאוויטש.

ביקור אדמו"ר הזקן בלודמיר

העיר לודמיר הנקראת כיום "וולודימיר וולינסקי", שוכנת במחוז ווהלין הסמוך לגבול פולין אוקראינה. במשך הדורות עברה העיר מיד ליד ובדורות האחרונים היתה בשטח אוקראינה. בתקופת טרום מלחמת העולם השנייה, שכנה בשטח פולין. הזכרונות בכתבה זו נסובים על התקופה שבין מלחמת העולם הראשונה למלחמת העולם השנייה.

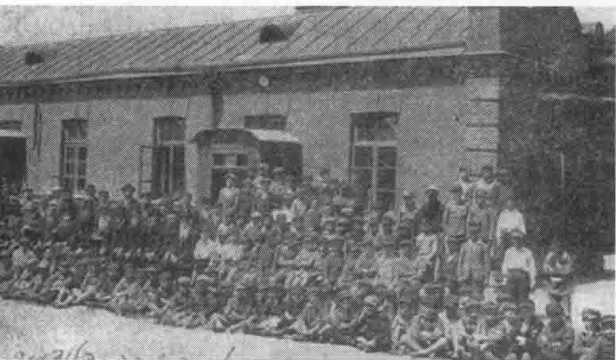
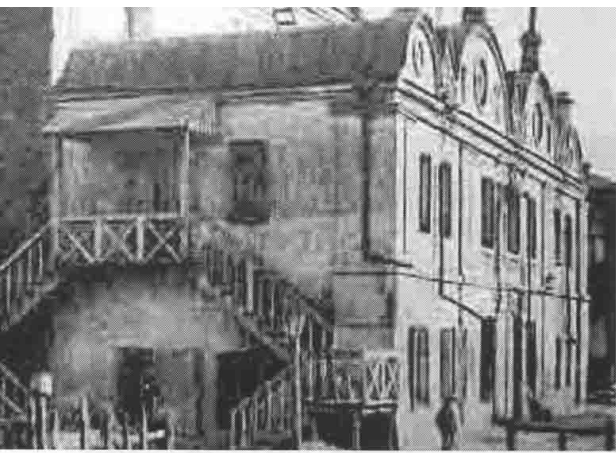
בתחילת מלחמת העולם השנייה בשנת תרצ"ט, סופחה לודמיר לרוסיה, ובהמשך נכבשה על ידי הנאצים. בשנת תש"ד שבו אליה חיילי הצבא האדום והעיר שבה לשליטת רוסיה. לאחר הפרסטררויקה, בשנת תנש"א, הפכה להיות חלק מאוקראינה שהכריזה עצמאות.

ידוע לנו כי הקהילה היהודית נוסדה בלודמיר לפני קרוב לתשע מאות שנה אך לא ידוע לנו מתי הוקמה הקהילה הליובאוויטשית בעיר. מאגרת שכתב כ"ק אדמו"ר הזקן ניתן ללמוד, כי בחודש אדר לפני רל"ח שנים, שהה

ת ערב היינו הילדים מתכנסים בשטיבל של אבא, 'ליובאוויטשער שטיבל' של אנשי חב"ד.. אני יושב בפינת השטיבל בין השמשות ומקשיב עם כל הנערים לסיפוריו של רב ברוך הישיש. הוא, ר' ברוך, נוסע לרבי ובשובו מקשיבים אליו כל נכבדי השטיבל. עד היום עולים בי סיפוריו של ר' ברוך על הבעש"ט ועל שבתו של ר' שניאור זלמן הקדוש בבית הסוהר ופגישתו עם הצאר".

לא. אין אלו זכרונות מנעול החסידית, גם לא מקרעמנצ'וג או דיסנא, אלו שביבי זכרונות מקהילת ליובאוויטש המפוארת שהייתה בעיר לודמיר שעל גבול פולין ואוקראינה. לפי מקורות שונים זכו יהודי העיר לארח לזמנים קצרים וארוכים את בעל הטי"ז (רבי דוד הלוי סגל), בעל ה'יתוספות יום טוב', הבעל שם טוב, אדמו"ר הזקן, האחים הקדושים רבי אלימלך ורבי זושא, רבי אהרן מקרלין ותלמידו רבי שלמה מקרלין.

בעיר זו התפתחה קהילה ליובאוויטשית אשר תולדותיה אינה מן המפורסמות. בעזרת יומן כ"ק אדמו"ר הרי"צ, ובסיוע מסמכים וזכרונות נוספים, ננסה לשוב לחיי הקהילה הליובאוויטשית שהתקיימה בעיר

מימין: העיר לודמיר. התמונה צולמה בשנת תרע"ה. משמאל - למעלה: בית כנסת בלודמיר (תרע"ז). למטה: התלמוד תורה לו סייע הרב טקץ'

מוכן לדפוס לא לפני שקיבל עליו הסכמות מגדולי הרבנים ובהם: הרב ז'וד יאקובסאהן מו"ץ דליובאוויטש, הרב וואלף קאזעוויניקאו רבה של יקטרינוסלב והרב יהודה לייב צירלסאהן רבה של קישנב (לא ברור אם יש קשר משפחתי). ספרו מורכב משני חלקים: בחלקו הראשון ביאורים ותשובות בשולחן ערוך יורה דעה הכולל ביאורים בדברי אדמו"ר הזקן וה'יצמח צדק' ובסופו דרוש. בחלק השני חידושים על פי חלקי התורה פרד"ס ומוסר.

• • •

הרב יצחק מגידסון נולד בהומיל בשנת תרנ"ח לאביו הרב זאב מגידסון – שגר מול בית משפחת החסיד הנודע הרב מרדכי יואל זוכמן. כאשר בגר, נסע הרב יצחק ללמוד בישיבת 'תומכי תמימים' בליובאוויטש.

ר' יצחק הצליח לצאת מרוסיה לפולין, שם נשא לאישה את בת הרב מנחם מענדל הורביץ, בנו של החסיד הרב יוסף יוזיק הורביץ מראשי חב"ד בוורשה. ר' יצחק היה שד"ר שגייס כסף עבור 'מעמד' ועבור ישיבות 'תומכי תמימים' בפולין. בשנים יתור מאוחרות מונה לרב בלודמיר. הוא היה תלמיד חכם גדול ואישיות מכובדת.

אודותיו, אבל מכתב קצר אליו מגלה טפח.

בכ' באדר תרס"ז כתב לו מזכיר אדמו"ר הרי"צ ר' יעקב קאפיל זעליקסאהן אודות כספי כולל חב"ד, שאת התרומות של יהודי לודמיר עליהם לשלוח לכולל חב"ד על שם הרב מרדכי דובער סלונים מחברון (בנה של הרבנית מנוחה רחל). המזכיר מדגיש כי בקשה בנוסח זהה נשלחה אל הרב צירלסון כבר ביי"ט כסלו, דהיינו שלושה חודשים קודם אך לא נתקבלה כל תשובה. כעת מבקש להזדרז ולהשיב בנידון בכדי שבעת שאדמו"ר הרש"י ישוב לליובאוויטש מנסיעה לחו"ל, יוכל לקבל תשובה ברורה בנושא זה.

בחלק השני של המכתב, בקשה לתרומות מלודמיר: "הבטחתם להוסיף מעירם, ישתדל נא בכל האפשר, כי הדוחק עצום מאד, ועתה ימי הפסח ממשמשין ובאין" (מבית הגנזים ע' מא). לא ברור לאיזו מטרה התרומה, אם מדובר על הישיבה או אולי לבית הרב.

הרב צירלסאהן היה גאון גדול ועמד בקשרי שו"ת עם רבים מגדולי דורו וביניהם הגאון הרוגאטשובי והרב יצחק אלחנן מקובנא. הותיר אחריו ספר בכתב ידו וקראו בשם: "יוסף בדבר הלכה", הספר כבר היה

כאן הוא מונה חוגים שונים שהיו באים להתפלל בשטיבל ומזכיר את מי שבנה את בית הכנסת מחדש: "הרב שמואל אינגבר, איש התפעלות ודבקות חסידית, אשר היה רוקד עם הנוער בשמחת תורה עד כלות הנפש. ביוזמתו הוא – נבנה השטיבל מחדש בימי המלחמה העולמית הראשונה".

מר מלצר מביע געגועים לתפילות ולסיפורים החסידיים ששמע בשטיבל: "שם היו במוספי שבת ובימים הנוראים עובר לפני התיבה רב אלתר שמש, שאת ניגוניו הנני זוכר עד היום... והנה אני יושב בפינת השטיבל בין-השמשות ומקשיב עם כל הנערים לסיפוריו של רב ברוך הישיש. הוא ר' ברוך נוסע לרבי [אדמו"ר הרש"י], ובשובו מקשיבים אליו כל נכבדי השטיבל. עד היום עולים בי סיפוריו של ר' ברוך על הבעש"ט ועל הרב הקדוש [אדמוה"ז], על שבתו של ר' שניאור זלמן הקדוש בבית הסוהר ופגישתו עם הצאר".

דמויות חב"דיות בלודמיר

הרב **יוסף יצחק צירלסאהן** כיהן כמו"ץ בלודמיר משנת תרס"ה בערך. הוא היה בקשר אמיץ עם ליובאוויטש, וככל הנראה אף היה חסיד חב"ד בעצמו. בכתובים לא נמצא הרבה

מלודמיר ל'תומכי תמימים'

הרב אהרן גופין

מי
ביספר התמימים
ימצא כמה
תלמידי ישיבות
'תומכי תמימים'
שהגיעו מלודמיר.
היו גם כמה
שלמדו בישיבת
'תומכי תמימים'
בליובאוויטש,
כאשר המפורסם
שבהם הוא הרב
אהרן גופין. אביו

הרב ברוך גופין היה חסיד אלכסנדר, אך אחיו הגדול, הרב אברהם אליהו, הפך לחסיד ליובאוויטש והוא שהיה מבוגר יותר, שכנע את אחיו הצעיר ללמוד בליובאוויטש. ר' אהרן גופין אכן למד בליובאוויטש וכשהגיע לפרקו, הקים משפחה חסידית חב"דית.

לאחר מלחמת העולם השנייה, יצא מרוסיה התיישב בכפר חב"ד לייסד וניהל את התלמוד תורה במקום. ר' אהרן גופין הוא אביהם של הרב ישעיהו גופין ע"ה ויבלחט"א הרב ברוך גופין – ראשי משפחות גופין החב"דיות המוכרות.

• • •

הרב דובער טקץ' נולד בלודמיר

למשפחה לא חב"דית, אולם התחתן עם מרת ויטה בת הרב אברהם אליהו חסיד חב"ד מהעיר הסמוכה לוקאץ, ולאחר נישואיו המשיך לגור בלודמיר. עם הזמן התקרב לחב"ד ושימש כשד"ר של ישיבת 'תומכי תמימים' בפולין. עם הזמן נהיה לאחד מעמודי התווך של קהילת ליובאוויטש בלודמיר, כפי שיפורט לקמן.

כמו כן היה עסקן פעיל בחברות וארגוני חסד בעיר. הוא פעל רבות אצל השלטונות לטובת היהודים, לימד בתלמוד תורה ובבית ספר 'בית יעקב', ונקט בפעולות נדרשות למען החברא קדישא וארגון שומרי שבת.

ר' אליעזר הכהן בדאנסקי מנהל התלמוד תורה כתב עליו: "היה עסקן נלהב בעד התלמוד תורה, ובמשך שנים רבות הקדיש עמל רב עבור המוסד והודות לעבודתו הרצינית עלה בידו להחזיק מעמד ולדחות את הגלים השוטפים של פגעי הזמן שהיו עלולים

לגרום לסגירת שערי תשב"ר בעירנו ולא עוד אלא שחפץ ה' הצליח בידו להרים דגל התלמוד תורה ולהעמידה על פסגת רום המעלות, אי לזאת נחשב לנו לחוב קדוש להגיד לאדם ישרו שאמרנו לפעלא טבא ישר חיילא".

רבות פעל במסגרת חברת שומרי שבת והדת ובאופן תדיר הרצה וחזק בענין שמירת שבת והדת, וכמה פעמים אף אירגן בעצמו אסיפות בכדי לחזק את היהודים בלודמיר בשמירת שבת בפרט ושמירת מצוות בכלל.

בשנת תרצ"ה עלה לארץ הקודש, וכיהן כרב בתל אביב.

השליח שבא לעיר בשליחות מיוחדת

בקץ תרצ"א זכתה לודמיר לארח שליח מיוחד מטעם אדמו"ר הריי"צ, הלא הוא הרב שניאור זלמן גוראריה, אשר נשלח לכמה עיירות בחבל וואהלין כדי לעורר על לימוד נגלה וחסידות, כמו גם לבדוק היכן ניתן לייסד באיזור זה ישיבת 'תומכי תמימים'. נסיעה זו היתה כעין הכנה לנסיעת אדמו"ר הריי"צ לביקור באיזור זה בקץ תרצ"ב.

תוך כדי נסיעותיו, עלתה לודמיר כמועמדת לייסד ישיבת 'תומכי תמימים' בתחומה, אולם לבסוף, ייסוד הישיבה בוואהלין ובלודמיר לא יצא לפועל. מתוך הדו"חות אשר שלח לאדמו"ר הריי"צ והתשובות שקיבל, ניתן ללמוד על חסידי ליובאוויטש בלודמיר ובעיירות באיזור.

ביום חמישי כ"ג במנחם אב הגיע הרש"ז ללודמיר. עוד בטרם הגיע לעיר כבר הביע דעתו שלא ניתן יהיה להקים בעיר ישיבת 'תומכי תמימים' בשל העובדה שכבר נמצאת בה ישיבה בשיטת המוסר. אף על פי כן טרח ובא לעיר מפני הציווי של אדמו"ר הריי"צ. לא אף זאת, אלא שהחל לברר את הנושא לעומק. עד מהרה הובהר לו על ידי יהודי המקום כי הם אינם רוצים את הישיבה הקיימת, זו שבשיטת המוסר, בשל חוסר הסדר הקיים בה ועוד חסרונות שונים. כאשר החל לשוחח על אפשרות להקמת ישיבת 'תומכי תמימים', התקבלה הצעתו ברצון רב, ובעיקר בקרב חסידי ראדזין הגרים בעיר.

יום אחרי הגיעו לעיר, הגיע אליה האדמו"ר מראדזין כדי לשהות בה במשך שבוע ימים [יש לציין כי בין האדמו"ר לרש"ז הייתה קרבת משפחה. אחות האדמו"ר היתה רעייתו של הרב הערשל גורארי' אחיו של הרב שניאור זלמן]. האדמו"ר שמע מהשליח על היוזמה להקים 'תומכי תמימים' בעיר, והוא נתן את הסכמתו ואף הורה לחסידיו בעיר לסייע בכל מה שאפשר להקים את הישיבה.

הרב גוראריה ארגן אסיפה של חסידי חב"ד תושבי לודמיר, והללו הסכימו כמובן להקמת ישיבה חב"דית. אמנם היו מהם שהחמיצו פנים כאשר שמעו שהנהלת הישיבה תדאג לשכור מבנה, אולם התמימים יאכלו 'ימים' אצל בעלי בתים, אולם כאשר התברר שאין מי שיקח על עצמו אחריות להחזיק חדר אוכל מסודר, הסכימו החסידים גם לכך.

לודמיר כמו ירושלים

במכתבו אל הרבי, מספר הרב גורארי' על מצבם הטוב של החסידים בלודמיר, טוב גם לעומת המצב בעיר הסמוכה קאוועל:

"בכלל המצב דאני"ש שלנו בפה הוא באופן נעלה הרבה מאוד מבקאוועל, כי בפה בלומדי בשבת קודש קודם התפילה ליקוטי תורה... היו לערך שני מניינים שמבינים ואפשר עוד יותר, וכן הסדר בכל שבת קודש בבוקר, וישנו עם מי לדבר. בכלל הסיבה לזה איני יודע אם מפני כי בפה יש תמים הנקרא בערצע [הרב דובער טקץ'], והוא לומד 'ליקוטי תורה' בשבת קודש, ובכלל אפשר שהוא המחזק, או מפני כי בכלל לודמיר היא עיר מחסידים וחרדים, לפי ערך וואהלין, הוא כמו ירושלים, כי הרבה בתי חסידים נמצאים בפה ואדמו"רים שלהם באים בפה לפרקים לבקר... ובפה הרבה הולכים בלבושי פולין אשר הוא נקרא סימן לחרדים... התלמוד תורה בפה לומדים כל היום [יום לימודים ארוך] ולשון פולין כלל לא [לומדים]".

אחרי התיאור הזה, פורש הרב גורארי' את הצדדים השונים - האם כדאי להקים ישיבה בלודמיר ואז יתכן שהישיבה המקומית תסגר, או להקים ישיבה בעיר קאוועל למרות שאין בה

הרב טקץ' עם רבנים חב"דיים. מימין לשמאל: הרב גרשון חן, הרב טקץ', הרב שאול בער זיסלין

"חזרתי שם דא"ח בשבת קודש שהייתי בערב קודם קבלת שבת, ולשלוש סעודות, לבד ה'ליקוטי תורה' שלמדתי קודם התפילה, ובאמצע השבוע למדתי עמם רק תניא, ובכלל שם גם לדא"ח בפרט הם יותר בחמימות... ומובן שאם היה בחור שם [בלודמיר] משיבתנו [תומכי תמימים' בוורשה] גם בלודמיר היה יכול לפעול יותר, הבערצע טשאקא [הרב דוב טקץ] הוא גם בהתלמוד תורה עסקן וכן בהחברא קדישא, אך בפרטים גם צריכים לחממן במקצת [את החסידים בלודמיר], ובכלל כל העיר הוא נחשב לחרדים לגבי וואהלן".

בחודש אייר תרצ"ב, זכו חסידיו חב"ד בלודמיר לקבל הזמנה מכ"ק אדמו"ר הריי"צ לחתונת בתו הרבנית שיינא אשר התקיימה בי"ח אייר תרצ"ב.

בפרק הבא: ביקור אדמו"ר הריי"צ וסופה המר של הקהילה בימי השואה. מקורות: שבחי הבעש"ט, אגרות אדמו"ר הזקן, אגרות אדמו"ר הריי"צ, 'התמים' (ורשה), ליובאוויטש וחייליה, קונטרס השמות, תולדות חב"ד בפולין ליטא ולטביא (הספר בדפוס). זכרון הרש"ז, חייל בשירות הרבי, ספר התמימים, אהלי שם, פנקס לודמיר, המליץ, ספרית ליובאוויטש, הספריה הלאומית, יד ושם ועוד. תודה מיוחדת לחוקר החסידי הרב יוסף יצחק קמינצקי.

במכתביו המשיך הרב גוראריה לפרט על חסידי חב"ד בלודמיר, מכתבים מהם אנו למדים רבות על הקהילה החב"דית בעיר:

"בלודמיר לבד שאני"ש בכלל דשם הם יותר בעלי תורה ויותר מקושרים, לבד זאת יש שם איזה אברכים כמו ר' אברהם משה שאפיר ור' אברהם האפמאן י"ש [יראי שמים] והעיקר ר' דוב טקאץ', אשר הוא המחזק תמיד והוא המעורר והוא לומד בשבת קודש בבוקר ליקוטי תורה, ועתה ילמוד עמהם תניא, גם התחילו ללמוד עין יעקב, אך איני יודע אם יתקיים כי כתבו כי אין להם הספרי עין יעקב כפולים [בשביל כל משתתפי השיעור].

ובהמשך המכתב: "אודות לודמיר כתבתי כי בכלל מצב דאני"ש שם לפי ערך שארי ערי וואהלן הוא שם היותר מעולה, יש שם בכלל בעלי תורה וחרדים, אחדים לומדים בפני עצמם בכל בוקר ובשבת קודש, אך ברבים אין שיעור בבית המדרש שלנו כי אם ה'ליקוטי תורה' שבת, ועתה יהיה גם תניא בכל ערב אחר מעריב. בהעיר אין 'תפארת בחורים', כי אם כמעט בכל בתיה חסידים דשם לומדים שיעור, ובכלל יש שם בחורים ונערים אשר מבינים גמרא לבד מה שלומדים בהשיבה דשם.

לבקשת אדמו"ר הריי"צ כתב הרש"ז גם על פעולותיו בעיר בעת שהותו:

חסידים רבים. הוא מוסיף לדון בזה כשהוא מוסיף צדדים לכאן ולכאן.

הדיונים והמכתבים אל אדמו"ר הריי"צ בענין השיבה נמשכו גם בשבועות הבאים. מי שסייע לרב גוראריה היה רב העיר הרב מורגנשטרן.

השליח הנאמן לא שקט על שמרו, ובזמן שהתעכב בעיר, עשה הכל בכדי להרבות בייסוד שיעורי תורה ושיעורי חסידות. הוא ייסד שיעור תניא קבוע לאחר תפילת ערבית (כנראה בשטיבל ליובאוויטש) כשהוא בעצמו היה מגיד שיעור זמני. סוכס שכאשר יעזוב את המקום, ימלא את מקומו הרב דב כץ. כמו כן סוכס להקים שיעור בעין יעקב' בין מנחה וערבית, כפי המובא בספר התניא.

על מכתביו ששיגר השיב אדמו"ר הריי"צ בפירוט. בנוגע להקמת ישיבה בלודמיר, המענה היה ברור: אין הכוונה להפריע לישיבה קיימת או להתחרות עם ישיבה אחרת. המסקנה ברורה – אדמו"ר הריי"צ שולל הקמת ישיבת 'תומכי תמימים' בלודמיר.

בנושא זה גם כתב אדמו"ר הריי"צ באופן ברור לאני"ש בלודמיר (אג"ק אדמו"ר הריי"צ חלק ט"ז עמוד רלה):

"ב"ה, בד"ח אלול, תרצ"א

מאריענבאד

אל ידידנו אני"ש שי' אשר בעי"ת לאדמיר יע"א, ה' עליהם יחי שלום וברכה!

במענה על מכתב הגבאים מבית התפלה חב"ד בשם אני"ש שי' על אדת התיסודות השיבה במחנם, הנה מטרת שילוח הציר תלמידנו החשוב והכי נעלה הרב מוה"ר שניאור זלמן שי' היתה לבקר את ידידנו אני"ש שי' ומוסדות התורה שבערי וואהלן ולקבץ ידיעות פרטיות איזה מקום מתאים ביותר ליסד שם ישיבת תומכי תמימים, ולא היתה כוונתי חלילה לנגוע באיזה ישיבה שתהיה הקימת מכבר, וכל עבודתנו היא רק להגדיל תורה ולהאדירה.

והשי"ת ישפיע להם שפעת חיים וברכה מרובה בתוך כלל ידידנו אני"ש שי' ובתוך כלל אחב"ב שי'.

הדו"ש ומברכם."

לאחר תשובה כה ברורה, הקמת ישיבת 'תומכי תמימים' בלודמיר ירדה מהפרק.